

Gybat hakynda

Category: Goşgular, Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Sözler
написано kitapcy | 21 января, 2025

Gybat hakynda **GYBATKEŞLER WE GYBATKEŞLIGIŇ HOWPY**

«Barça günäniň enesi,
Gybat bilen ýalandadyr».

Gurbandurdy Zelili

Eger adamlar dogry sözi biri-biriniň ýüzüne aç-açan we gönümel aýdyp bilýän bolsadylar, ýüzüne birhili, gaýybanasyna başga hili bolmadyk bolsadylar, onda ýer ýüzüne dawa-jenjel, pitne-pisat, gaýgy-gynanç diýlen zatdan nam-nyşan bolmazdy. Ähli bela-beterleriň, hatda ähli haramzadalyklaryň, ryswalyklaryň aňyrsynda gep-gybatyň gylçyklaryny tapmak mümkin.

Hezreti Magtymguly işan «Gybatkeş» diýen goşgusynda:

«Ruzy-magşar şikat eder diliňden,
Ryswalygyň budur seniň, gybatkeş.
Ömrüň ýele berme, azma ýoluňdan,
Agyrtmagyl iliň-günüň gybatkeş»

– diýende, gybatkeşleriň ähli ryswalyklaryny we olaryň bu ryswalyklarynyň il-güni ynjytmakdan, jemgyýeti bulamakdan başga zada ýaramaýandygyna ünsi çekýär.

Ýogsa-da gybat näme?

Gybatyň görnüşlerini nähili kesgitlep bileris?

Gybat näme üçin şeýle erbet we näderejede erbet?

Geliň, hemmämiz bilelikde bu soraglara jogap gözläliň.

• **GYBATYŇ GÖRNÜŞLERI**

«Tiliñde olmasyn gybat-ýalanyň...»

Gurbandurdy Zelili

Yslam dininiň gazap bilen gadagan eden zatlarynyň biri-de gybatdyr.

Gybat – bu gybaty edilen adamyň muny eşden wagtynda onuň göwnüne ýaramajak bar ýa-da ýok aýbyny arkasyndan gürmekdir. Mysal üçin: «Serdar diýilýän zypdyrym ýalançy ekeni» diýmek baryp ýatan gybatdyr. Eger kimdir biri başga biri üçin aýdýan bolsa, onuň bu sözi aýtmakdan maksadynyň nämedigini seljermeli ýa-da Serdar diýileniň özüni tanamaly. Gep-gybat adamlary biri-birinden sowadýar, biri-birine ynamy bolmaýar, gep-gybatyň bar ýerinde agzybirligiň we jebisligiň ady-eseri bolmaýar we ynamsyzlyk, hatda duşmançylyk döreýär. Hut şonuň üçinem gybat ýaramaz görülyän hüý-häsiýetleriň iň başynda gelýär. Gybatkeş jemgyýeti bulasa-da bulaýar welin, aslynda ol bu pis pişesinden el çekmän öz dini-imanyny weýran edýär. Hezreti Magtymgulynyň:

«Tiliňni çekmeseň haram sözüňden,
Belli, bibat bolar diniň, gybatkeş!»

– diýen setirleri, onuň özüne etjek bu zyýanyňa göz ýetirmäge azajygam bolsa mümkinçilik berýär.

Biz bu setirler bilen dowzahda şeýle-şeýle jezalar bar eken diýip hiç kimiň inini tisingindirmäge çalyşamzok. Biziň wezipämize asla bu girmeyär, sebäbi biz din hadymy däl. Din hadymy bolanymyzda-da Allanyň ýaradan jenneti bilen kimdir birileriniň agzyny suwartmaga ýa-da kimdir birilerini dowzahyň ody bilen gorkuzmaga hakymyzam ýok, hukugymyzam...

Biz bu mesawy söhbet arkaly aramyza ýaýran şeýle gizlin, şeýle ýürekbulanjy we iň ýokanç keseldenem çalt ýaýraýan keselden söz açmak isleýäris. Mergi keselindenem erbet bu dertden diňe oňa garşy amansyz göreş alyp barmak we düýpden berilen terbiýe esasynda daşda durmak mümkin. Gep-gybatyň laýly batgasynda özünde bolan ähli ýagşy gylyklarynyň ýok bolup bolmandygyny alada edýän adam ilki bilen öz gepleýşine we gep-gybatyň görnüşlerine üns bermelidir.

Biz aşakda gybatyň käbir görnüşleri barada her paragrafymyzyň başyny klassyk şahyrymyz Gurbandurdy Zeliliniň goşgularyndan alynan bölekler bilen açdyk we gürrüňimizi dürli ynamdar çeşmelere esaslandyryp, gybatyň görnüşlerini aýdyňlaşdyrmaga çalyşdyk. Şeýle-de bolsa, bu beýan edilenler arkaly gybatyň ähli pisliliklerini doly açyp görkezendiris diýip bilmeris. Gelejekde, edebi çeşmelerimize we beýleki edebiýatlara salgylanyp gybat baradaky «gybatymyzy» has-da giňelderis.

• AÇYK GYBAT

«Sözlärler ýalany, çyny bilmezler...»

Gurbandurdy Zelili

Söýgüli Pygamberimiz (s.a.w) gybata «Biriniň doganyny biynjalyga düşürjek zat bilen ýatlamagydyr» diýip baha berýär. Şeýle hem Pygamberimiz «Din doganynyň ýüzüne aýdyp bilmedik zadyňy yzyndan aýtmak gybatdyr» diýipdir.

Bir adamyň gaýybanasynda (ýok ýerinde) ony gynandyrjak gep-gürrüňi etmek hut açyk gybatyň özüdir. Siziň köpüňiz, esasanam aýal-gyzlarymyz türk we rus teleýaýlymlarynda medeniýet we sungat işgärleriniň, tanymal adamlaryň şahsy durmuşy hakynda berilýän «Magazin» telegepleşiklerine, habarlaryna tomaşa edýänsiňiz. Üns berip görüň: şol telegepleşikler gybatyň öýjügidir. Adamlaryň şahsy durmuşyny, pynhan syrlaryny halka aýan edip birnäçe žurnalistler pul gazanýar. Nälet bolsun şol telegepleşikleri taýýarlaýanlara we biri çyn bolsa ikisi ýalan ol peýdasyz şama-şaýyrdylara tomaşa etmekden lezzet alýanlara! Goňşy-golamyňyz, dost-ýarlaryňyz, hatda öz çagalaryňyz hakynda-da olaryň ýok ýerinde sözleýiş uslybyňyza ünsli boluň. Biziň köpimiz käbir ýerde, gybat beýlede dursun, başgalaryň gepini edýändigimizden habarymyzam ýok.

Egerde siz haýsydyr bir gepi edileniň ýerinde bolsaňyz, onda şolar ýaly öz gepiň edilse, özüňe ýararmydy? Egerde kimdir biriniň gepini edip durkaň, şol adam üstüňe gelse gepläp oturan gepiňi başga ýana sowmakçy bolýaňmy? Eger bu iki soragymyň birinjisine «Ýok!», ikinjisine «Hawa!» diýip jogap berýän bolsaň, onda edip duran gepiň ady GYBATDYR we ol

gybatyň iň bärkije görnüşidir.

• TÖHMET ATYJYLYKLY GYBAT

«Dagdan agyr töhmet boýna dakmagyl...»

Gurbandurdy Zelili

Pygamberimiz (s.a.w) şeýle diýipdir:

«Eger aýdýan zadyň onda bar bolsa gybat etdigiň bolar, eger ýok bolsa töhmet günäsini-de üstüňe alarsyň»

Töhmet ýaramaz gylyklaryň iň erbedidir. Eger gybat edenimizde alan maglumatymyz hut özümiziň gözümüz bilen görüp şaýatlyk etmedik zadymyz bolsa, ýagny ony kimdir birinden eşitsek, ol gep dilden-dile geçip çişirilip size gelip ýetendir we dogry bolup çykmak ähtimallygy juda azdyr.

Kimdir birinden ýa-da tanyş-bilişden eşden zadymyzy ýene birine aýdan ýagdaýymyzda, aýdan gepimiziň töhmet atyjylykly gybata öwrülme ähtimallygy iň azyndan 80% ýokarlanýar. Çünki adamlaryň aglaba bölegi eşden zatlarynyň hakykatdygyny ýa-da dældigini seljerip duranoklar, seljerip durmaga wagtlary-da ýok. Şonuň üçin eşden zadyny ýene birine aýdýan kişi oňa öz fantaziýasyny hem goşup aýdýar, munuňam üstesine gep ýaýradýanyň ýatkeşligi-de kütäk bolýar, gep-gürrüň dilden-dile geçip başlasa «myş-myş» donuna we kyrk tüýse bürenýär. Bu babatda hüşgärligi elden berseňiz gybatçylaryň töhmet atma artykmaçlygy 100%-e çykýar.

• GIZLIN GYBAT

«Niçäniň tili gybatda...»

Gurbandurdy Zelili

Mahal-mahal kimdir biri hakynda içimizden pikir etmek we ol pikir eden adamymyz barada nämedir bir zady güman etmek arkaly gybatyň hapa laýyna bulaşandygymyzy özümizem bilýän dälidir. Gybatyň näderejede erbet zatdygy barada «Gurhan» aýatlarynyň birinde şeýle diýilýär:

“Eý iman edenler, zandan (gümandan) gaçyň. Çünki zannyň köpüsi günädir. Biri-biriňiziň pynhan taraplaryny agtarmaň».

Hemme gümanlar we çaklamalar bolmasa-da, käbir güman etmeler gybata degişli bolmakdan halas bolup bilmeýär. Hezreti Ymam Gazaly muña «kalp gybaty» diýip baha beripdir. «Bir adamyň başga bir adamyň aýbyny öz-özüne aýtmagy» hem dogry hasaplamandyr we kalp gybatynyň «gözi hiç zady görmän, gulagy hiç zady eşitmän bir kişä suýy-zanda (gowy pikirde) bolmakdan» aňry geçmeli däldigini aýdypdyr.

Beýik Ýaradan özüne garşy eden günälerimiz üçin puşman bolan ýagdaýymyzda bizi bagyşlajakdygyna kepillik beripdir. Emma gybat edip kişiniň hakyna girene welin, hatda ol şehit bolanam bolsa, bagyşlanmajagyny aýdypdyr. Üns beriň, Allatagala kişi hakyny öz hakyndanam ýokarda goýupdyr. Haksyz suýy-zandan kişi haky döreýär. Aslynda gybat adamlara garşy edilen jenaýatdyr we ony bagyşlamak ygtyýarlygy diňe gybaty edilen adamyň öz elindedir. Hut şonuň üçinem kimdir biriniň ahlagy, at-abraýy hakynda hiç hili delilsiz betgümançylykda gezip, içimizdäki pislige aklymyzy aldyrsak, onda öwezini dolduryp bilmejek yükümüzüň aşagyna düşeris.

Pygamberimiz (s.a.w) şeýle diýipdir:

“Bir kişi doganyny bir aýyp bilen aýyplasa ol kişi ölmänkä özi şol aýyba bulaşar».

Başgalary gynandyrjak zatlaryň haýsy şertlerden ýüze çykandygyny bilýärismi? Kimleriň haýsy kynçylykly ýollardan geçip ykbalyň çarkandakly öwrümlerinde nähili taplanandygyny bilmän, bize aýyply ýaly bolup görünen zatlary gizlin ýagdaýda gybat etmäge hakymyz bir barmy?!

• MYNAPYKSYPAT (IKIÝÜZLI) GYBAT

*«Gözleriň nämähremde, tiliň gybat, töhmetde,
Haýpyň gelmez janyňa eý, ýüzi gara bende».*

Gurbandurdy Zelili

Bu gybatyň iň masgaraçylykly görnüşidir. Hezreti Ymam Gazaly

muny «mynafykana (mynapyksypat) gybat» diýip atlandyrypdyr. Gybat edip duran: «Alla geçirsin welin, olam biziň ýaly käte ýoluny urduraýýar-da...» ýa-da «Enşalla düzeler, gowulaşar-la...» diýse, bu sözler göräýmäge gybatyny eden adamyna ýagşylyk etmek maksady bilen aýdýan ýaly bolup görünse-de, aslynda ol inçeden-inçe gybaty edileniň ýalňyşandygyny, nädogry taraplaryny ile paş edýär. Ony diňläp duranyň: «Gabyr bolsun-la, adyny tutma, bu gybat bolýar-a...» diýýän sözi onuňam ikiýüzliligini orta çykarýar. Çünki ol bu sözi aýdýarka, özüne aýdylan gep-gybatyň öňüni almak islemeýär-de, gaýtam olam inçeden-inçe ol barada gybat edilmeginden lezzet alýar.

• GEP GATNADYJY GYBAT

*«Tanyr bolsaň duşmanyňy, dostuňy,
Ara bular, seniň bilen öç eder».*

Gurbandurdy Zelili

Adamlaryň aýdan sözünü onuň garşydaşlaryna ara bozmak maksady bilen ýetirmegem gybatdyr. Pygamberimiz bular barada şeýle diýýär:

«Arabozarlar behişte girmez».

«Gurhan» bolsa şeýle diýýär:

“Eý ynananlar, eger bir pasyk size bir habar getirse ony seljeriň. Yogsa bilmedik kowmuňyza sataşarsyňyz-da, edenleriňize puşman bolarsyňyz».

Meşhur alym Hasan Basry şeýle diýipdir:

“Başgalaryň sözünü saňa getiren, hökmany suratda seniň sözünü-de başgalara ýetirer. Çünki gybatkeşiň edeni hem gybat, hem zulum, hem hyýanat, hem aldawçylyk, hem ara bulamak, hem pitne, hem hiledir...»

Elbetde käbir ýerde, başgalaryň sözünü agzamaga we mysal getirmäge ýol berilen ýerleri-de bar. Mysal üçin «Gadyrdan dostum ýa-da hormatly mugallymym şeýle diýipdi...» ýaly dostluk

we maslahat bermek äheñinde başlajak sözüñde başga adamyñ adyny onuñ muny eşdeninde hoşal boljak görnüşinde agzamak bolar. Munuñ tersine «Pylany sen hakda pylan zat diýipdi...» diýip gepiniñ arasyna söz sokup garşysyndakynyñ ýüregini bulan kişi Allatagala tarapyndan öz başyna inderiljek belabeterleriñ iñ ulusyna garaşybersin... Jemgyýetçilik tankydy